

Datum 2024-11-05 Vår beteckning KS 24/0001

Kommunstyrelsen

Ordförandebeslut - Svar på remiss om SOU 2024:50 "Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn"

Upplands-Bro Kommun har i likhet med alla andra kommuner beretts möjlighet att yttra sig kring SOU 2024:5 Nätt och jämnt – likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn. Betänkandet utmynnar i ett förslag till en ny kommunalekonomisk utjämningsmodell.

Storsthlm, ett samverkansförbund som ägs och styrs av de 26 kommunerna i Stockholms län, har avgett ett yttrande om betänkandet som Upplands-Bro kommun instämmer i. De väsentligaste punkterna i Storsthlm's yttrande redogörs för i denna tjänsteskrivelse och yttrandet bifogas också.

Bakgrund

Utjämningskommittén 2022 har haft i uppdrag att göra en bred översyn systemet för kommunalekonomisk utjämning och LSS-utjämnings samt vid behov föreslår förändringar. I kommitténs uppdrag har även ingått att undersöka vilka av dagens riktade statsbidrag som skulle kunna ingå i det generella statsbidraget till kommunsektorn. Kommittén har också haft i uppdrag att lämna förslag på åtgärder för att motverka höga och ökande skattesatser i kommuner och regioner, inklusive åtgärder för att minska risken för negativa effekter av inkomstutjämnings på tillväxten.

Uppdraget syftade till att säkerställa att utjämningsystemet ger kommuner och regioner likvärdiga ekonomiska förutsättningar även om det finns skillnader i skattekraft och strukturella förhållanden. I ett tilläggsdirektiv, Dir 2023:56, gavs kommittén även i uppdrag att föreslå åtgärder för att motverka höga och ökande skattesatser i kommuner och regioner, inklusive åtgärder för att minska risken för negativa effekter av inkomstutjämnings på tillväxten.

Utredningen föreslår att utjämningsystemet ändras från att omfatta nuvarande fyra delar (inkomstutjämnings, kostnadsutjämnings, strukturbidrag och införandebidrag) till att omfatta sex delar (inkomstutjämnings, kostnadsutjämnings, bidrag för svagt befolkningsunderlag, fast införandebidrag, ersättning för eftersläpning och införandebidrag).

Utjämningskommittén har överlämnat sina förslag till Finansdepartementet den 2 juli 2024. Kommittén föreslår att förändringarna införs från och med den 1 januari 2026. Finansdepartementet har remitterat betänkandet Nätt och jämnt – Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn, (SOU 2024:50), till bland annat alla kommuner och regioner.

Sammanfattning

Det förslag som betänkandet lämnat får stora negativa ekonomiska effekter på Upplands-Bro kommun. Den grupp av kommuner som drabbas hårdast av förslaget är pendlingskommun nära storstad, den totala negativa effekten är 80 procent högre än den näst med drabbade gruppen som är storstäder. Uttryckt i 2024 års siffror skulle effekten av förslaget på Upplands-Bro kommun vara minus 12,8 mnkr under införandeåret (år 1) för att, i takt med att införandebidraget trappas av, uppgå till minus 42,9 mnkr år 5.

Upplands-Bro kommun instämmer i Storsthlm's yttrande trots att organisationen inte är en remissinstans. De viktigaste synpunkterna redogörs för nedan.

- Kommittén hade i uppdrag att lämna förslag på ett system som skapar incitament för tillväxt. Några sådana förslag har inte lämnats. Tvärtom ser vi att de centrala delarna av förslagen istället hämmar tillväxt. Detta genom att de starkt försvårar för Stockholmsregionens tillväxt i form av minskade offentliga investeringar och ökade skatteuttag som minskar hushållens disponibla resurser.
- Stockholmsregionen är Sveriges tillväxtmotor och ett starkt Stockholm gynnar hela Sverige. I Stockholms län bor 23 % av Sveriges befolkning och länet står för 40 % av landets BNP. Det är denna tillväxt som skapar resurser som kan komma hela landet till del. Det är resurser som genom olika åtgärder kan bidra till att nå politiska mål såsom att skapa goda betingelser att leva och verka i hela landet. Att Stockholmsregionens förutsättningar att skapa tillväxt inte försämras är med andra ord ett nationellt intresse. Förslag till utjämning som slår undan benen för Stockholmsregionens tillväxt gynnar därmed inte övriga Sverige.
- Skatteutjämningsystemet bör utgå från ett långtgående kommunalt självstyre. I detta är det viktigt att beakta att det finns ambitions- och effektivitetsskillnader mellan landets kommuner. Kommuner med lägre kostnader ska inte straffas med hög kostnadsutjämning.
- Utjämningsystemet bör utgå från att det är strukturella skillnader och skillnader i behov som ska kompenseras för och att detta grundas på opåverkbara faktorer.
- Skatteutjämningsystemet måste utgå från de behov som finns i samhället. Nuvarande system tar inte tillräcklig hänsyn till de utmaningar som finns i landets storstadsregioner när det gäller grov brottslighet,

gängkriminalitet och behovet av socialt förebyggande arbete. Därigenom riskerar utjämningsystemet att försvaga samhällets förmåga att bryta organiserad brottslighet samt öka kommunernas kostnader för individ- och familjeomsorg.

- Utredningens förslag innebär att Stockholmskommunerna ska betala 2,7 mdkr mer i kostnadsutjämnningen och 3,5 mdkr mer i inkomstutjämnningen, vilket vi givet de behov som finns här och den historiska utvecklingen med successivt sämre utfall för Stockholmsregionen, vänder oss mot.
- Utredningen föreslår också att Stockholmskommunerna enbart ska få 0,5 mdkr av det generella statsbidraget till kommunerna som uppgår till 119 mdkr. Trots att Stockholmskommunerna har 23 % av befolkningen, ska enbart 0,4 % av det generella statsbidraget gå till de 26 Stockholmskommunerna. Det innebär att stockholmarna får drygt 900 kr/invånare i statsbidrag, medan övriga 264 kommunerna får resterande 118,5 mdkr, vilket motsvarar 16 000 kr/invånare. Med tanke på denna dolda och totalt dominerande del av överföring av generella statsbidrag från Stockholmskommunerna till övriga kommuner är det häpnadsväckande och direkt vilseledande när det i utredningens texter förespeglas en bild av att Stockholmskommunerna är mottagare i utjämningsystemen.
- Kommittén föreslår att systemets regionalpolitiska element i strukturbidragen ska kvarstå i liknande form. Det medför att kommunerna som förlorade på utjämningsreformerna i början av 1990-talet och år 2005 även fortsättningsvis ska få ett bidrag. Strukturbidraget för svag befolkningsstruktur fortsätter, om än i något minskad omfattning, trots att en mycket omfattande gleshetkompensation även ges i kostnadsutjämnningen. Med detta förslag fortsätter alltså dubbelkompensationen för gleshet, vilket Storsthlm avstyrker.
- Vid tidigare utjämningsreformer har funnits tydliga systemfel som behövs åtgärdas, exempelvis att efterfrågan inom förskolan inte beaktade att efterfrågan förändrats efter maxtaxans införande (se SOU 2011:39). Kommitténs förslag korrigerar inte för något av dagens systemfel inom kostnadsutjämnningen, utan förefaller främst syfta till att öka bidraget till kommuner med högt kostnadsläge. Utjämningsystemets hållbarhet kan ifrågasättas med bristande transparens, kompensation utifrån kommungruppers kostnader, i stället för dess behov, och en fortsatt regionalpolitik inom utjämningsystemen. Mot denna bakgrund menar Storsthlm att regeringen bör avstyrka föreliggande slutbetänkande, alternativt tillsätta en ny utredning med syfte att förenkla systemet och gå från en kostnadsbaserad till en behovsbaserad utjämning.

- Flera införandebidrag föreslås som mildrar effekten på kort sikt. Därutöver föreslås ett permanent införandebidrag, för att ingen kommun ska förlora mer än 1 500 kr/invånare. En kommun som förlorar 2 000 kr/invånare föreslås således få ett permanent införandebidrag på 500 kr/invånare. Införandebidraget är dock exklusive LSS-utjämningen, vilket är svårt att förstå och ej heller motiverat i utredningen. En kommun som förlorar både i LSS-utjämningen samt i inkomst- och kostnadsutjämningen kan därför få en samlad effekt som är större än 1 500 kr/invånare trots det fasta införandebidraget/maxtaket. Storsthlm föreslår en begränsning om till exempel 1 500 kr/invånare avser den samlade effekten av alla ändringar i utredningens förslag inklusive LSS-utjämningen.
- I grunden anser Stockholms läns kommuner att det är positivt med ett utjämningsystem. Det är dock nu inte möjligt att fortsätta på samma sätt som tidigare med allt större negativa effekter för Stockholms län vid varje översyn. Det är tydligt att utjämningsystemet i dess nuvarande form har kommit till vägs ände då det saknar legitimitet. Stockholms läns kommuner ser istället att de politiska åtgärderna på nationell nivå som handlar om att stödja regioner eller enskilda kommuner behöver finansieras över statsbudgeten och inte genom en omfördelning mellan landets kommuner. På så sätt kopplas också kostnaderna för nationell politik till nationell finansiering – en viktig princip som det nuvarande och föreslaget utjämningsystem urholkar.

Enligt punkt A 7.1 i kommunstyrelsens delegationsförteckning, antagen den 31 januari 2024.

Per Onning

Betänkandet: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2024/07/sou-202450/>

Bilaga: Storsthlms förslag till Remissyttrande utjämningsystemet 241024